

ПРОБЛЕМА ВСИХАННЯ ХВОЙНИХ В УКРАЇНІ

Вінницький національний технічний університет

Анотація

Значної шкоди лісовим насадженням завдають пожежі, які за останні роки все частішають у зв'язку з глобальним потеплінням клімату та неправильним поводженням населення, пов'язаного з використанням лісу як зон проведення дозвілля і відпочинку.

Значних збитків лісовим насадженням і лісопродукції також завдають шкідливі комахи (кліщі, комарі, саранча), гризуни (миші, щурі, інші землерийні гризуни) та копитні тварини, популяції яких неконтрольовані. До зниження біологічної стійкості лісових насаджень та всихання призводить також збільшення патогенних процесів під впливом забрудників інфекційних хвороб (грибків, бактерій, вірусів, тощо).

Ключові слова: лісові насадження, лісові пожежі, незаконні рубки, лісові екосистеми.

Abstract

There is significant damage to forest plantations, which has been increasing in recent years due to global warming and the mismanagement of the forest-related leisure and recreation areas.

Significant damage to forest plantations and forest products is also caused by harmful insects (ticks, mosquitoes, locusts), rodents (mice, rats, other earthquake rodents) and ungulates whose populations are uncontrolled. Reduction of biological stability of forest plantations and drying up also leads to an increase in pathogenic processes under the influence of contaminants of infectious diseases (fungi, bacteria, viruses, etc.)

Keywords: forest plantations, forest fires, illegal logging, forest ecosystems.

Вступ

В останні роки Україна, як і багато інших країн Європи, потерпає від масового всихання лісів унаслідок зараження дерев шкідливими комахами. Вчені пов'язують це зі зміною клімату, зокрема, глобальним потеплінням, зменшенням кількості опадів та зниженням рівня ґрунтових вод.

В останні роки спостерігається значне збільшення обсягів всихання соснових лісів Полісся. Осередки масового всихання вже охопили Волинську, Житомирську, Київську, Львівську, Рівненську, Хмельницьку, Черкаську, Чернігівську області та продовжують збільшуватись по всій території України. Про це йшлося під час колегії Державного агентства лісових ресурсів України. Станом на сьогодні загальна площа всихання становить 395,4 тисяч га, з яких соснові насадження на площі майже 200 тисяч га, що вже перевищує річні показники минулого року.

Мета роботи – аналіз екологічного стану лісових екосистем України.

Результати дослідження

Всихання ялиників у Карпатському регіоні існує давно, але залишається актуальним і сьогодні. Попри всі зусилля лісівників, на площі близько 30 тисяч га цей процес має негативну тенденцію до зростання. У травні цього року фіксували всихання на площі близько 350 тисяч гектарів, до серпня воно збільшилося майже на 50 тисяч гектарів. Біологічна пожежа поширюється геометричною прогресією (рис. 1).

Раніше всихання носило характер відмирання поодиноких дерев чи невеликих їх груп, як правило в осередках кореневої губки, а зараз маємо раптове всихання цілих насаджень незалежно від віку чи типу умов місцезростання. Винуватцями такого екологічного лиха є два види шкідників, а саме вершківковий та шестизубий короїди, як іприводять до швидкої загибелі як окремих дерев так і цілих насаджень. Але і їхня діяльність є вже наслідком цілого ряду причин, які призвели до ослаблення деревостанів, адже шкідники та хвороби уражують саме ослаблені організми не здатні ним протистояти. В нормальних умовах дерево реагує на атаки шкідників виділенням живиці, яка дезинфікує рану та будучи клейкою призводить до загибелі комахи, яка потрапила до її липкого полону. Але три минулі роки, які відрізнялись посухою та аномальною спекою призвели до значного

погіршення стану насаджень, їх ослаблення та зниження захисних функцій. Такі погодні умови зіграли на користь шкідників, дозволивши їм дати більше генерацій потомства протягом сезону. І саме через підвищення середньорічного рівня температури українські ліси потерпають від навали шкідників, які вражають деревину як з верхівки, так і з кореня. Втім, окрім цього, ліс потерпає й від нестачі вологи.

Рис.1 . – Стан всихання лісових насаджень

Важливим напрямком діяльності, який також потребує здійснення комплексу організаційних та практичних заходів на рівні центрального і територіальних органів, є захист лісів від шкідників і хвороб та іншого негативного впливу.

Площа осередків шкідників і хвороб лісу становить майже 600 тис. га, третина яких щорічно потребує проведення заходів боротьби. Найбільше страждають від шкідників лісу штучно створені ліси на півдні і сході України. Менше пошкоджуються ліси центральних, північних та західних областей (рис. 2, 3).

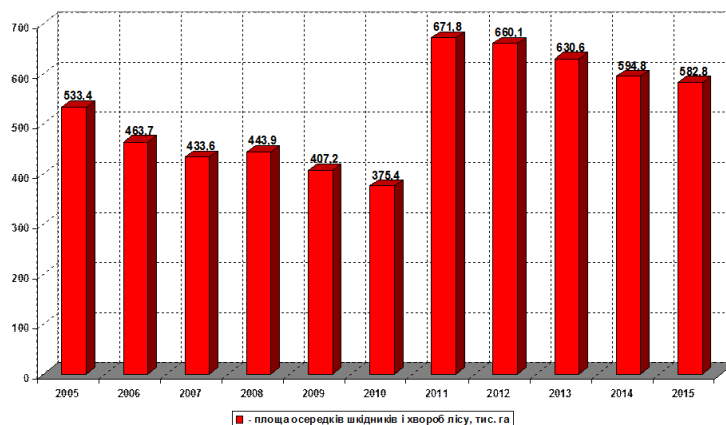

Рис. 2. – Динаміка площ осередків шкідників і хвороб лісу

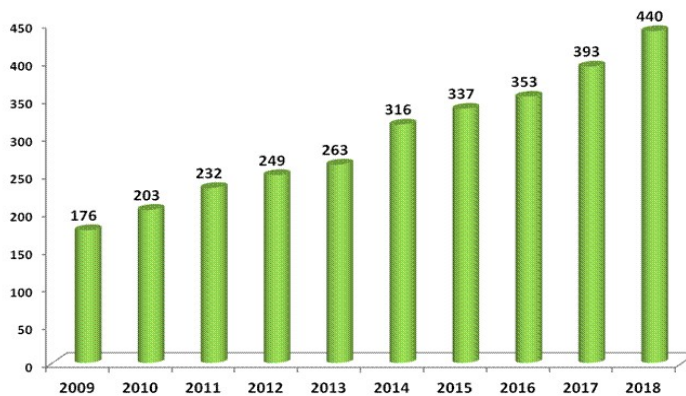

Рис. 3. – Динаміка площ всихання насаджень, тис. га

Роботи із захисту лісу в Україні здійснює спеціалізована лісозахисна служба, діяльність якої координується Держлісагентством. Вона організована на базі семи державних спеціалізованих лісозахисних підприємств.

До завдань зазначеної служби входять нагляд, облік шкідників і хвороб лісу, проведення лісопатологічних обстежень, призначення та проведення лісозахисних заходів, методична допомога працівникам державної лісової охорони на місцях (рис. 4).

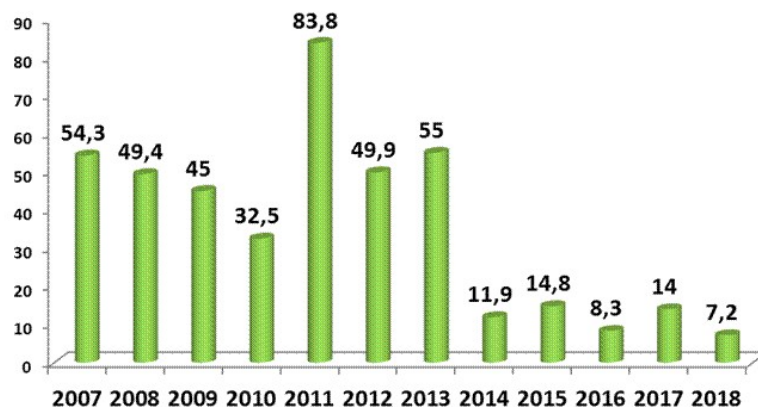

Рис. 4. – Обсяги проведення винищувальних заходів боротьби проти найбільш небезпечних шкідників лісу

Одним із винуватців масового висихання лісових масивів є такий шкідник, як верхівковий короїд. Верхівковий короїд – лідер серед шкідників лісу. Трапляється повсюдно, пошкоджує різні види сосен, ялин, рідше смереку, модрина, зрідка ялівець. Починає заселяти верхню частину сосни, а згодом – і весь стовбур. Комаха «відпрацьовує» деревину під корою, і через закупорку потоків вологи дерево починає всихати. До того ж, верхівковий короїд поселяється на сосні не сам. Він приносить із собою хворобу – гриби офіостоми. Вони створюють так звану синяву, що швидко поширюється на весь стовбур. Суттєве збільшення популяції шкідників зумовлене, насамперед, масовим ослабленням деревостанів через кліматичні зміни та порушення водного живлення лісів.

Висновки

Фактори, які сприяють поширенню короїда та інтенсивному всиханню соснових лісів:

- висока частка монокультур сосни, нестійких до дії шкідників і хвороб (всихання має максимальний прояв у чистих сосняках без підросту й підліску);
- неспроможність існуючої в Україні системи оздоровчих заходів в лісахзабезпечити ефективнезапобігання поширеннюосередків масового розмноження верхівкового короїда;
- переважне застосування в осередках всихання сосняків вибіркових санітарних рубок із вилученням лише сухоостою згідно з чинними Санітарними правилами (вибіркові санітарні рубки є ефективними лише за наявності дрібних осередків на початковій стадії спалаху масового розмноження короїдів);
- неможливість вилучення свіжозаселених шкідниками дерев, які мають вигляд дерев III категорії санітарного стану, які за існуючими правилами в рубку відводити не дозволено;
- заборона проведення санітарних рубок у період від 1квітня по 15 червня у «сезон тиші», коли відбувається розселення короїдів після зимівлі;
- брак коштів, відсутність стабільногофінансування лісозахисних заходів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Остапенко Б.Ф. Лісова типологія / Б.Ф. Остапенко, В.П. Ткач. – Харків : Вид-во "Май-дан", 2002. – 204 с.
2. Остапенко Б.Ф. Типологічна різноманітність лісів України. Лісостеп / Б.Ф. Остапенко. – Харків: Вид-во ХДАУ, 1977. – 128 с.
3. Погребняк П.С. Основылеснойтипологии / П.С. Погребняк. – К.: Изд-во АН УССР, 1955. – 452 с.

Трач Ірина Анатоліївна — к. т. н., доцент кафедри екології та екологічної безпеки, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця

Trach Iryna A. — candidate of technical sciences, associate professor of the department of ecology and ecological safety, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia